

NOVINKY ZAHRANIČNÍ KNIHOVNICKÉ LITERATURY

BOUKACEM-ZEGHMOURI, Chérifa. Former les chercheurs à l'information scientifique dans un univers en mutation [Informační vzdělávání vědeckých pracovníků v proměňujícím se světě]. *Ar(abes)ques: Revue trimestrielle de l'Agence bibliographique de l'enseignement supérieur*. 2016, 81(Janvier – Février – Mars), 14–15. Dostupný také z: <http://www.abes.fr/Publications-Evenements/Arabesques/Arabesques-n-81>. ISSN (web) 2108-7016.

V dnešním rychle se měnícím světě technologií se vědci dostávají do každodenního styku s fenoménem otevřeného přístupu – *open access* – a jinými rozličnými modely šíření informací, jejich komunikace dostává nové formy. Je proto v zájmu jejich institucí i vydavatelů jim pomoci s orientací v novém světě vědy, bez ohledu na obor, ve kterém působí. Ve Francii byly již v 80. letech 20. stol. při univerzitách zakládány „regionální jednotky“ Urfist (Unités Régionales de Formation à l'Information Scientifique et Technique), instituce poskytující akademické veřejnosti vzdělávání ve vědecko-technických informacích. Jejich mise je stále aktuální. Tyto instituce jsou zřízeny v sedmi místech: Bordeaux, Lyon, Nice, Paříž, Rennes, Strasbourg, Toulouse (o síti Urfist viz <http://urfistinfo.hypotheses.org/a-propos>).

Jednotlivá pracoviště nabízejí kurzy, které vědcům usnadní práci ve všech etapách projektů, na nichž právě pracují. Velká pozornost je věnována změnám v oblasti vědeckého publikování, informování autorů o pravidlech práce v podmínkách otevřeného přístupu, který se stal (zlatá cesta *open access*, sociální sítě, vědecká data, strategie publikování, ekonomické otázky publikování, recenzování, vědecké publikování, otevřené archivy, autoarchivace, citování, vývoj v oblasti bibliometrie, *Altmetrics*...). Autorka, působící v Urfistu na univerzitě Lyon 1, popisuje nabídku vzdělávání své domovské instituce (<http://urfist.univ-lyon1.fr/>). Zájemci mohou kromě klasických kurzů vybírat i z kratších seminářů, probíhajících např. v obědové pauze (ve Francii tradičně dlouhé). Například obory jsou velmi ceněny ty, které se týkají aktuálních informačních problémů ve vědě. Je také velmi důležité být odborníkům k dispozici kdykoli, i mimo čas a téma právě probíhajících kurzů (přesvědčit vědce o potřebnosti dalšího vzdělávání je prakticky každodenní výzvou pro odborníky Urfist...).

V závěru autorka formuluje největší výzvu v informačním vzdělávání odborných pracovníků, kterou je nastávající fragmentace odborných informací. Příští generace vědců už bude vědu praktikovat úplně novým způsobem a budou na to muset být připraveni.

BOURRIAUD, Gwenaëlle, Pascal HEURTEL et Alice LEMAIRE. Retour sur BHL-Europe: un consortium au service d'un programme de numérisation: Bilan de la participation du Muséum National d'histoire naturelle [Návrat k projektu BHL-Europe: konsorcium ve službách digitalizace: bilance účasti Národního muzea přírodní historie]. *Ar(abes)ques: Revue trimestrielle de l'Agence bibliographique de l'enseignement supérieur*. 2016, 82(AVRIL – MAI – JUIN), 20–21. Dostupný také z: <http://www.abes.fr/Publications-Evenements/Arabesques/Arabesques-n-82>. ISSN (web) 2108-7016.

Článek je bilancí účasti francouzského Národního muzea přírodní historie (Muséum National d'Histoire Naturelle, <https://www.mnhn.fr/>; dále Muséum) na původně britském projektu Biodiversity Heritage Library (BHL; <http://www.biodiversitylibrary.org/>) z roku

2005, jehož cílem je digitalizace literatury o biodiverzitě ve velkém měřítku. Evropská odnož projektu (tedy BHL-Europe) vznikla v roce 2007 s podporou CETAF (Consortium of european taxonomy facilities) s cílem zprostředkovat taxonomickou literaturu z digitálních sbírek muzeí, archivů a knihoven v evropských jazycích prostřednictvím Evropské digitální knihovny Europeana (www.europeana.eu). Výsledky projektu jsou základem dokumentační části „Encyklopedie života“ EOL2 (Encyclopedia of life) Světového informačního systému o biodiverzitě GBIF (Global Biodiversity Information Facility) založeného v roce 2001 z iniciativy Organizace pro ekonomickou spolupráci a rozvoj (OECD). Velkým přínosem portálu BHL je využití technologie optického rozpoznávání znaků za účelem propojení historických publikací o biologii s velkými světovými databázemi dat o biologických druzích díky vyhledávacímu nástroji TaxonFinder (<http://taxonfinder.org/>).

Projekt byl realizován v letech 2009–2012. Za Francií se ve vzájemné spolupráci přihlásily a zdroje poskytly Francouzská národní knihovna (BNF) a Muséum. Digitální fondy, jejichž metadata byla sklížena za pomoci protokolu OAI/PMH, byly zpřístupněny na zvláštním portálu BHL-Europe a v knihovně Europeana. Náklady na digitalizaci 200 000 stran dokumentů byly pokryty z evropských fondů.

Přestože francouzská strana odeslala 230 000 stran dokumentů, na portálu BHL-Europe se jich nachází pouze třetina. Portál je sice stále přístupný, ale nové dokumenty nejsou doplňovány. Navíc, kvůli různým byrokratickým obstrukcím, chybí propojení se světovým konsorciem BHL (www.biodiversitylibrary.org), které je jediné známé a široce využívané cílenou vědeckou komunitou. Francouzi se tak ocitli odstříhnutí a Muséum se musí samo pokusit navázat spolupráci na světové úrovni. Mezitím se zapojilo do projektu Taxonomia.

Přes svou nedokonalost byl projekt BHL-Europe pro francouzské účastníky přínosný a znamenal teoretický, technický a politický posun v oblasti digitalizace dokumentů.

DAZY, André a Martine COPPET. Enjeux et rôle du consortium Couperin: dans les acquisitions de ressources électroniques [Cíle a role konsorcia Couperin: akvizice elektronických zdrojů]. *Ar(ables)ques: Revue trimestrielle de l'Agence bibliographique de l'enseignement supérieur*. 2016, 82(Avril – Mai – Juin), 7–8. Dostupný také z:

<http://www.abes.fr/Publications-Evenements/Arabesques/Arabesques-n-82>. ISSN (web) 2108-7016.

V roce 1999 bylo francouzské konsorcium Couperin (www.couperin.org) tvořeno čtyřmi univerzitními knihovnami a vyjednávalo u vydavatele první smlouvu o přístupu k tehdy nově se objevujícím elektronickým zdrojům informací. Dnes zastřešuje 243 členských organizací (univerzity, vědecké ústavy, zdravotnická zařízení, Francouzskou národní knihovnu aj.) a koordinuje tým asi sta vyjednávačů. Každý rok se pouští do asi 110 vyjednávání.

Konsorcium má Oddělení pro vyjednávání o zdrojích (DND, Département des négociations documentaires), které poskytuje vyjednávačům podporu a poradenství během celého vyjednávacího procesu, úzce spolupracuje s národními partnery jako je Bibliografická agentura pro terciární vzdělávání Abes (www.abes.fr) a Institut vědeckých a technických informací Francouzské akademie věd Inist (www.inist.fr). Vyměňuje si také zkušenosti se zahraničními konsorcií, např. Mezinárodní koalici knihovnických konsorcií Icolc (icolc.net) a severoevropskou iniciativou SELL (www.heal-link.gr/SELL/).

Členské instituce mohou navíc využívat nástrojů vizualizace a analýzy konzultace elektronických zdrojů, které v rámci konsorcia nakoupily, a to nezávisle na datech, která přijdou od vydavatelů. Tyto informace budou využity při dalším vyjednávání. Konsorcium sleduje také mezinárodní aktivity v oblasti standardizace sběru dat o využití elektronic-

kých zdrojů (Counter, Pirus aj.). Je partnerem a spolupracovníkem několika evropských projektů podporujících *open access* (OpenAIRE9 – <https://www.openaire.eu/>, Foster10 – <https://www.fosteropenscience.eu/>, PASTEUR4OA – <http://www.pasteur4oa.eu/>). Systém Couperin svým fungováním podporuje otevřený přístup k vědě, angažuje se také v oblasti přístupu k archivním sbírkám a navrácí tak rovnováhu do vyjednávání s vydavateli.

DENIER, Cécile. De la Bpi au Réseau Carel: une décennie de mutations [Od Veřejné informační knihovny k síti Carel: desetiletí proměn]. *Ar(abes)ques: Revue trimes-trielle de l'Agence bibliographique de l'enseignement supérieur*. 2016, 82(Avril – Mai – Juin), 10-11. Dostupný také z: <http://www.abes.fr/Publications-Evenements/Arabesques/Arabesques-n-82>. ISSN (web) 2108-7016.

Cécile Denier, pracovnice pařížské Veřejné informační knihovny Bpi (Bibliothèque Publique d'Information, www.bpi.fr) a vyjednavačka nákupu elektronických zdrojů pro francouzské veřejné knihovny v rámci sdružení Réseau Carel, se v rozhovoru zamýšlí nad počátky a současnými výzvami této knihovnické sítě.

V letech 2002–2005 byla služba Carel (Consortium pour l'acquisition de ressources en ligne) oddělením Veřejné informační knihovny, která si udržuje nepsaný statut francouzské národní veřejné knihovny. Přestože všeobecné využití Internetu bylo již tehdy obrovské, veřejné knihovny nabízely svým čtenářům elektronické zdroje jen velmi zřídka. I dnes si knihovny často neví rady s ekonomickou a technickou stránkou nákupu zdrojů, někdy ani netuší, v čem by mohl být problém, a hlavně mají omezený rozpočet. Vydavatelé využívají této situace a nabízejí neadaptabilní balíčky za přemrštěné ceny. Bpi se proto pustila do hromadného vyjednávání za ostatní veřejné knihovny v zemi. Tato její aktivita v roce 2012 vedla ke vzniku sítě Carel (<http://www.reseaucarel.org/>), období již existující univerzitní sítě Couperin. Členské knihovny platí 50 euro členského příspěvku ročně, bez ohledu na velikost instituce. Síť dnes zastřešuje 380 veřejných knihoven, což už může být pro vydavatele zajímavé, pokud jde o šíři nabídky elektronických zdrojů i návazných služeb a cenovou politiku.

Katalog sítě nabízí elektronické zdroje nejrůznějšího zaměření: (sebe)vzdělávání, denní tisk, e-knihy, zdroje pro mládež, hudba, filmy, encyklopedie, odborné profesní informace aj. Katalog ale není hlavním výstupem; iniciativa se také snaží usnadnit a vyjasnit vztah poskytovatel-knihovna a organizovat výměnu zkušeností mezi členskými institucemi.

HEUBERGER, Rachel, Laura E. LEONE and Renate EVERS. The challenges of reconstructing cultural heritage: an international digital collaboration [Výzvy v obnově kulturního dědictví: mezinárodní spolupráce při digitalizaci]. *IFLA Journal*. 2015, vol. 41(3), s. 223–229. ISSN 0340-0352. DOI: 10.1177/0340035215597235. Dostupné také z: https://www.ifla.org/files/assets/hq/publications/ifla-journal/ifla-journal-41-3_2015.pdf#page=35

Již v 19. století vznikla významná iniciativa německých židovských intelektuálů s názvem Wissenschaft des Judentums (WDJ, doslovně přeloženo židovská studia či židovská moudrost, znalost). Jejím cílem bylo kriticky studovat a dále uchovávat židovské kulturní dědictví (šlo zejména o náboženské texty, ale i další typy materiálů). O dvě století později na tyto snahy navazují především digitalizační projekty, které mají za cíl uchovat toto bohatství přístupným a trvale udržitelným způsobem dalším generacím. Na jednom z takových projektů spolupracují tři velké mezinárodní organizace: Centrum židovských dějin (Center for Jewish History, <http://www.cjh.org/>) a Institut Leo Baecka (Leo Baeck

Institute, LBI, <https://www.lbi.org/>), obě tyto instituce sídlí v New Yorku, třetím zúčastněným subjektem je Židovská sekce knihovny Univerzity Johanna Wolfganga Goetheho (Judaica Division of the University Library, resp. Judaica Sammlung Frankfurt, JSF) v německém Frankfurtu nad Mohanem. Na léta 2011–2014 byla naplánována digitalizace tzv. Freimannovy sbírky (Freimann Collection), která byla částečně zničena v průběhu druhé světové války. Sbírkou je pojmenována po frankfurtském knihovníkovi Amonu Freimannovi (1871–1948), který (právě v návaznosti na iniciativu WDJ) vybuodoval největší sbírku tohoto druhu na evropském kontinentě. Navíc k ní vytvořil katalog, který se stal později neocenitelnou pomůckou ke zjištění, co celá sbírka původně vlastně obsahovala. Freimann ji spravoval v letech 1898–1933, obsahovala asi 12 000 titulů a její vznik koncem 19. století byl možný jen díky štědré finanční podpoře frankfurtských židovských filantropů. V knihovně Beackova institutu byly na základě Freimannova katalogu nejprve identifikovány chybějící části sbírky, zbývající materiály byly zkatologizovány, připraveny k digitalizaci, opatřeny metadaty a identifikátory. Následně byly záznamy z Freimannova katalogu propojeny s bibliografickými záznamy dostupnými v americkém online knihovním systému, což bylo poměrně obtížné mj. proto, že nebyly vytvořeny podle stejných katalogizačních pravidel. Následně započala vlastní digitalizace těchto vzácných dokumentů v digitalizačním středisku Centra židovských dějin. Většina materiálů byla v poměrně špatném stavu, což vyžadovalo speciální zacházení a zvýšenou časovou náročnost. Úlohou JSF bylo zpřístupnit výslednou digitální knihovnu, včetně zajištění indexování, propojení autoritních záznamů do VIAF (Virtual International Authority File) atd. Výsledek projektu je dostupný na adrese <http://samlungen.ub.uni-frankfurt.de/freimann>. Přínos a důležitost projektu digitalizace Freimannovy sbírky jsou značné, kromě naplnění hlavního cíle, tedy zpřístupnit židovské kulturní dědictví z uvedené doby trvale udržitelnou formou širokému okruhu zájemců, posloužila také jako modelový příklad úspěšného velkého digitalizačního projektu s mezinárodní účastí. Zúčastněné instituce se rozhodly i do budoucna pokračovat v započaté spolupráci; na programu je nyní digitalizace židovských periodik. Pracuje se na propojení existujícího portálu provozovaného JSF s názvem Compact Memory (Kompaktní paměť), který shromažďuje německá židovská periodika z 19. století a portálu Germania Judaica v Kolíně nad Rýnem (<http://www.stbib-koeln.de/judaica/>) s portálem digitálních periodik v Baeckově institutu.

HURINVILLE, Franck a Viviana QUIÑONES. Éloge de l'Ifla par temps de mondialisation [Pochvala organizaci IFLA v čase globalizace]. *Ar(abes)ques: Revue trimestrielle de l'Agence bibliographique de l'enseignement supérieur*. 2016, 82(AVRIL – MAI – JUIN), 14–15. Dostupný také z: <http://www.abes.fr/Publications-Evenements/Arabesques/Arabesques-n-82>. ISSN (web) 2108-7016.

Každodenní provoz knihoven je ovlivněn rozhodnutími učiněnými na mezinárodní úrovni. Na druhou stranu aktivity knihoven ovlivňují rozhodování národního i mezinárodního dopadu. Zde nastupuje IFLA, aby chránila a lobbvala za zájmy knihoven.

Nejdůležitější iniciativa IFLA vychází z Lyonské deklarace z roku 2014, která vytyčila 17 cílů udržitelného rozvoje a byla přijata více než 300 profesními institucemi po celém světě. Nyní přichází na řadu jejich uskutečnění ve Francii, stejně jako v ostatních členských státech. IFLA se dále zasazuje za to, aby byly zájmy knihoven představeny v institucích OSN, například v oblasti autorských práv. Upozorňuje také na nebezpečí sběru osobních dat uživatelů knihoven a jejich využívání k obchodním účelům. V tomto případě podtrhuje důležitost konsorcií při vyjednávání o nákupu elektronických zdrojů.

IFLA také podtrhuje důležitost profesní spolupráce napříč státy a jazyky. Do databáze Risk Register (<https://www.ifla.org/risk-register>) mohou knihovny a ostatní majitelé

dokumentů kulturního dědictví ukládat vzácné a cenné fondy. Databáze Trend Report (*trends.ifla.org*) obsahuje zdroje zabývající se velkými tématy dneška: od informačních technologií po online vzdělávání a jejich dopad na fungování knihoven do budoucna.

A konečně IFLA nabízí knihovnám fórum pro diskuse týkající se bibliografického zpracování dat a katalogizace (RDA, AACR, FRBR a národní pravidla). Od roku 1927 každoročně pořádá mezinárodní kongres, vždy v jiném světovém regionu, a tím podporuje profesní spolupráci a setkávání v různých koutech planety.

LEFFERC, Marian. Le Cerl, une communauté autour des fonds anciens [Cerl, společenství kolem historických fondů]. *Ar(abes)ques: Revue trimestrielle de l'Agence bibliographique de l'enseignement supérieur*. 2016, 82(AVRIL – MAI – JUIN), 18–20. Dostupný také z: <http://www.abes.fr/Publications-Evenements/Arabesques/Arabesques-n-82>. ISSN (web) 2108-7016.

Konsorciem odborných evropských knihoven Cerl (*www.cerl.org*) si při svém založení v roce 1992 stanovilo cíl zpřístupnit jedinečný fond písemného evropského dědictví. Dnes nabízí odborníkům mnoho služeb a jeho činnost je založena na sbírkách členských knihoven a jiných institucí vlastnících vzácné písemné fondy. Opírá se o spolupráci s asociací Liber (*www.libereurope.eu*), IFLA (*www.ifla.org/rare-booksand-special-collections*), Europeana (*www.europeana.eu*) a Dariah (*www.dariah.eu*).

Jedním z výsledků spolupráce dnešních 264 členských institucí je databáze tištěných dokumentů evropského dědictví HPB (Heritage of the Printed Book Database, *www.cerl.org/resources/hpb/main*). Obsahuje více než 6 milionů referencí odkazujících na dokumenty vzniklé zhruba mezi roky 1455–1850 a uložené v evropských a severoamerických knihovnách, často i v digitální formě. K usnadnění rešerše je k vyhledávacímu rozhraní připojen vlastní tezaurus. Byl vyvinut se zvláštním ohledem na potřeby evropských institucí a rozličných jazykových variant názvů míst a osob, pravopisů a písem. V současné době obsahuje více než milion otevřených a mezi sebou propojených záznamů. Data jsou sklízena pomocí protokolů OAI-PMH nebo Z 39-50.

Další databází je *Material Evidence in Incunabula* (MEI, *data.cerl.org/mei/_search*), zaměřená na popis rukopisů a dat materiální povahy. Je propojena s katalogem ISTC Britské knihovny (Incunabula Short Title Catalogue, *www.bl.uk/catalogues/istc*).

Cerl také podporuje spolupráci a výměnu zkušeností mezi odborníky pořádáním konferencí a seminářů, vytvářením pracovních skupin různých zaměření (zabezpečení sbírek, rukopisy aj.) a angažuje se v projektech financovaných Evropskou unií: britských 15cBOOKTRADE (*15cbooktrade.ox.ac.uk*, projekt se základnou v Oxfordu) a PATRIMONIT (*cordis.europa.eu/project/rcn/95819_en.html*) a v projektu *European dimensions of popular print culture* (EDPOP, *edpop.wp.hum.uu.nl*).

MALOTAUX, Sandrine. L'icolc: Entre réseautage et lobbying [Icolc: Získávání kontaktů a lobbování]. *Ar(abes)ques: Revue trimestrielle de l'Agence bibliographique de l'enseignement supérieur*. 2016, 82(AVRIL – MAI – JUIN), 9. Dostupný také z: <http://www.abes.fr/Publications-Evenements/Arabesques/Arabesques-n-82>. ISSN (web) 2108-7016.

Vytvoření americké organizace Icolc (International Coalition of Library Consortia: *icolc.net*) zapadá do třetí fáze rozvoje konsorcií knihoven, jejichž vznik byl zapříčiněn příchodem nákladných elektronických zdrojů informací v 90. letech 20. století. Od počátku se jednalo o neformální koordinaci šesti severoamerických konsorcií Coc (Consortium

of consortia), první oficiální konference v roce 1997 již nese název Icolc, shromažďuje 30 konsorcií a v programu představuje sekci nazvanou „grilování“ vydavatelů.

Organizace dále narůstá a její aktivity se vyvíjejí. V roce 2016 seskupuje asi 170 konsorcií z pěti kontinentů, spravuje diskusní fórum a pořádá dvě konference ročně (na jaře v Severní Americe a na podzim v Evropě). Jejich stěžejní součástí je neformální navazování kontaktů a výměna zkušeností účastníků. Programové schéma kongresů také prošlo proměnou: snížil se počet sekcí zaměřených na vydavatele a více prostoru je věnováno výměně zkušeností a studiu nových témat, jako jsou např. statistiky, nové nástroje, vyhledávače, elektronické knihy a nejnověji samozřejmě *open access* spolu s problematikou institucionálních úložišť a vyjednávání a správou APC (Article processing charges).

MERCIER, Sylvère. Former les bibliothécaires à la médiation numérique [Vzdělávání knihovníků ve zpřístupňování digitálních fondů]. *Ar(abes)ques: Revue trimestrielle de l'Agence bibliographique de l'enseignement supérieur*. 2016, 81(Janvier – Février – Mars), 8–9. Dostupný také z: <http://www.abes.fr/Publications-Evenements/Arabesques/Arabesques-n-81>. ISSN (web) 2108-7016.

Lektor v článku popisuje iniciativu zaměřenou na vzdělávání veřejnosti, a zejména decizní sféry veřejné správy a budoucích ředitelů knihoven, v oblasti znalostí o knihovnách a zpřístupňování (francouzsky „médiation“) digitálních fondů veřejnosti. Popisuje současný stav a nastiňuje budoucí vývoj ve vzdělávání v tomto směru.

Termínem „médiation numérique“ se rozumí každodenní přístup k informačním a komunikačním technologiím, který přesahuje nalézání technických řešení a zahrnuje v sobě hlubší pochopení kultury webu a ekonomické stránky věci a měl by být doplněním běžných kurzů typu „elektronické zdroje“ požadovaných pro knihovníky. Ve spolupráci s kulturním odborem francouzského Národního centra pro oblastní veřejnou správu (Centre national de la fonction publique territoriale, CNFPT) se v letech 2010–2015 podařilo vyškolit nejprve 17 informačních pracovníků, kteří se stali školiteli v návazných kurzech, celkem pak kurzy prošlo v daném období 1320 účastníků.

Srdcem kurzů je modul, v němž je zdůrazňováno, že zprostředkování digitálních fondů a související komunikace s veřejností jsou pro knihovny dnes, v době všudypřítomné digitalizace a komunikačních služeb, klíčové. Instituce by neměly být jen příjemci komerčně nabízených obsahů, ale skutečnými mediátory v „oceánu webu“. Více než kdy jindy je třeba místní správě dokazovat důležitost knihoven, nacházet nové aspekty diskurzu o místě knihoven v nové realitě a mezi kolegy v domovské informační instituci šířit kompetence získané v kurzech.

Autor je odborníkem v oblasti digitální mediace a mj. autorem blogu *Bibliobsession* – <http://www.bibliobsession.net/envoyer-un-mail-au-bibliobsede-2/>.

OLLENDORFF, Christine. Actions de mutualisation autour de l'open access en France et partenariats européens [Open access ve Francii a v rámci evropské spolupráce]. *Ar(abes)ques: Revue trimestrielle de l'Agence bibliographique de l'enseignement supérieur*. 2016, 82(Avril – Mai – Juin), 12. Dostupný také z: <http://www.abes.fr/Publications-Evenements/Arabesques/Arabesques-n-82>. ISSN (web) 2108-7016.

Otevřený přístup – *open access* (dále také OA) se ve Francii těší značné podpoře, a to na základě textu právní povahy „Za digitální republiku“ (*Pour une République numérique*),

jehož odstavec č. 17 dává vědci za určitých podmínek právo zpřístupnit svůj článek v digitální podobě. O tento text, za který roky silně lobbovaly, se opírají důležité vědecké a informační instituce.

Konsorcium Couperin (www.couperin.org) funguje na bázi OA již více než deset let a na tuto problematiku vyčlenilo zvláštní pracovní skupinu, která OA propaguje v členských institucích konsorcia. S vydavateli řeší otázky z oblasti právní, šíří způsoby dobré praxe využívání zdrojů, specifikuje technické i personální předpoklady k zajištění správného fungování otevřených archivů, informuje odbornou i laickou veřejnost o existenci režimu otevřeného přístupu na stránkách openaccess.couperin.org (web otevřený v roce 2015 a určený vědcům, autorům i nakladatelům).

Na mezinárodním poli je Couperin partnerem evropských projektů OpenAIRE2020 (<https://www.openaire.eu/>) a Foster (<https://www.fosteropenscience.eu/>). Francouzský národní projekt Vědecká digitální knihovna – BSN (Bibliothèque Scientifique Numérique, www.bibliothequescientifiquenumerique.fr) se také podílí na propagaci otevřeného přístupu ve Francii. Zkoumá nové vydavatelské způsoby/postupy a sbírá informace o množství domácích článků publikovaných v režimu *open access*.

ROY, Loriene. Indigenous cultural heritage preservation: a review essay with ideas for the future [Ochrana kulturního dědictví domorodých národů: kritická eseje s úvahami o budoucím vývoji]. *IFLA Journal*. 2015, vol. 41(3), p. 192–203. ISSN 0340-0352. DOI: 10.1177/0340035215597236.

Dostupné z: <http://journals.sagepub.com/doi/pdf/10.1177/0340035215597236>.

Jedním z nejdůležitějších úkolů knihoven je nejen uchovávání kulturního dědictví (ať už v papírové či elektronické podobě), ale také zajištění přístupu k němu. K tomu patří i podpora nejrůznější akcí, přednášek, výstav, prezentací apod., kde může veřejnost o kulturním dědictví získat povědomí. K ochraně kulturního dědictví byla vydána (nejen z iniciativy IFLA) celá řada směrnic. Zvláštní pozornost vyžaduje uchovávání a ochrana kulturního dědictví „původního“ či „domorodého“ obyvatelstva. IFLA v této souvislosti vydala již v roce 2002 dokument s názvem Statement on Indigenous Traditional Knowledge (Prohlášení o tradičních znalostech původního obyvatelstva). V něm je zdůrazněna důležitost a hodnota tradičních znalostí místních domorodých kultur a také se považuje za nezbytné, aby knihovny tyto znalosti co nejlépe uchovávaly a zpřístupňovaly. Protože jsou tyto tradiční znalosti často předávány pouze ústní formou, nelze na ně dost dobře aplikovat současné „standardní“ postupy pořádání znalostí. IFLA chápe jako hlavní úkol knihoven především vytvoření jakési podpory či zázemí pro práci s těmito znalostmi. Je zejména vhodné, aby knihovny uchovávaly co nejvíce dostupných pramenů (hlavně např. encyklopedického charakteru) o těchto původních národech a jejich kultuře (jako příklad můžeme uvést publikaci *Handbook of North American Indians*, tedy doslova *Příručka o severoamerických indiánech*). Vyšlo také několik monografií určených přímo pro knihovny a jejich pracovníky, které se snaží dát návod, jak pracovat s těmito specifickými znalostmi, jak je pořádat a zpřístupňovat. Zde můžeme zmínit např. volně dostupnou online publikaci Library Services to Indigenous Populations: Case Studies, tedy Knihovnické služby pro původní obyvatelstvo – případové studie (Roy and Frydman 2013). Velmi užitečné mohou být také nejrůznější slovníky původních jazyků, pokud jsou dostupné, články v odborných časopisech, zajímavý pramen představují také sborníky z tematicky zaměřených konferencí, které jsou bohužel ne vždy dostupné široké veřejnosti. Například Association of Tribal Libraries, Archives, and Museums (Asociace kmenových knihoven, archivů a muzeí, ATALM, <http://www.atalm.org/>) pořádá každoročně na různých místech Spojených států amerických konferenci o těchto kmenových institucích. Některé z těchto akcí (včetně

výstupů z nich) jsou bohužel přístupné jen úzkému okruhu registrovaných návštěvníků, což ztěžuje možnost jejich získání a následné archivace. Kromě samotného uchovávání dostupných pramenů je dalším důležitým úkolem knihoven šíření povědomí o těchto speciálních znalostech, jejich propagace a v neposlední řadě také prohlubování schopnosti efektivně komunikovat a spolupracovat s příslušníky původních kultur. Vzniklo několik prací o speciální metodologii výzkumu v této oblasti, za všechny můžeme jmenovat např. studii *Decolonizing Methodologies* (1999), jejíž autorkou je Linda Tuhiwai Smith. Vzniklo také několik dokumentů (např. z iniciativy Americké asociace knihoven ALA, <http://www.ala.org/>) o tom, jak budovat a zpřístupňovat „kmenové“ či „rodové“ knihovny.

SALSON, Chantal, Hanka HENSENS a Annabelle FILATRE. Informer et former sur l'open access et l'open data les chercheurs et les professionnels de l'IST [Jak informovat a vzdělávat vědce a informační profesionály v problematice open access a open data]. *Ar(abes)ques: Revue trimestrielle de l'Agence bibliographique de l'enseignement supérieur*. 2016, 81 (Janvier – Février – Mars), 18–19. Dostupný také z: <http://www.abes.fr/Publications-Evenements/Arabesques/Arabesques-n-81>. ISSN (web) 2108-7016.

Článek přináší přehled vzdělávacích aktivit v oblastech *open access*, *open data* a *open science* určených informačním pracovníkům, vedoucím pracovníkům ve vědě (těm, kteří rozhodují – „décideurs“) a samotným vědeckým pracovníkům, které svým uživatelům po celý rok 2015 nabízela francouzská instituce Agropolis (<https://www.agropolis.fr/>). Jedná se o vědeckou komunitu působící v Montpellieru a okolí, která se specializuje na zemědělství, výživu, biodiverzitu a ochranu životního prostředí.

V první sérii kurzů se vzdělávali informační pracovníci, kteří budou moci získané dovednosti předávat výzkumníkům ve svých domovských institucích. Teoretický základ v problematikách *open access* a *open data* byl následně prohlouben v praktických seminářích. Několik kurzů bylo určeno vedoucím pracovníkům ve vědě. Byly zaměřeny na doporučení Evropské komise stran programu Horizon 2020 a na připravovaný zákon Pro digitální republiku, zvláště jeho článek 9 o volném zpřístupnění vědeckých publikací, které vzešly z projektů financovaných z veřejných zdrojů. Výzkumné pracovníky, vědce, vyučující a studenty čekaly reálné i virtuální výstavy, praktické listy, hry, komentované návštěvy, semináře, přednáška a zajímavé diskuse, které vyvrcholily v rámci týdne „Open Access Week“.

Akce by nebylo možné uskutečnit bez finanční podpory z evropského projektu Foster (<https://www.fosteropenscience.eu/>; příklad programu a záznamy příspěvků z takto podpořené konference viz např. <http://www.ist.agropolis.fr/fosteropenscience>). Pracovní skupina, která se díky těmto aktivitám utvořila, bude těžit ze získaných zkušeností i do budoucna. Informační profesionálové z instituce Agropolis získali reputaci expertů v oblasti *open science*, a přesto si zachovali střízlivý pohled na vše, co tento fenomén přináší.

SHANNON, Brooke M. and Jenny S. BOSSALLER. Storing and sharing wisdom and traditional knowledge in the library [Uchovávání a zpřístupňování moudrosti a tradičních znalostí v knihovnách]. *IFLA Journal*. 2015, vol. 41(3), p. 211–222. ISSN 0340-0352. DOI: 10.1177/0340035215596026. Dostupné také z: <http://journals.sagepub.com/doi/pdf/10.1177/0340035215596026>.

Tradiční knihovnická praxe je zaměřena na publikované (především tedy tištěné, ale také např. audiovizuální) materiály, které knihovny zpracovávají, uchovávají a dále

zpřístupňují. Znalosti domorodých kultur jsou však předávány z generace na generaci často jen ústní formou, takže jejich pořádání a uchovávání je velmi složité. I tyto informace si nicméně zaslouží být zpřístupněny pozdějším generacím a knihovny by se měly pokoušet nalézat „alternativní“ způsoby pro práci s nimi. Zpřístupňováním různých forem informací se zabývala celá řada známých vědců a filozofů, jako např. Paul Ricoeur (1913–2005). Mnozí z nich dospěli k závěru, že jakákoli forma promluvy, výpovědi, ať už zachycená na papíře či ne, by měla být považována za dokument (ve smyslu dokumentace informací) a podle toho by s ní mělo být nakládáno. V průběhu zkoumání této problematiky bylo mj. potřeba jednoznačně vymezit pojmy „znalosti“ a „moudrost“ a popsat vztahy mezi nimi. Názory na roli „tradičních znalostí“ či „tradiční moudrosti“ v moderní společnosti se různí. Také koncepce knihoven je v různých státech (zejména pak v rozvojových zemích) dosti odlišná. V některých státech je například podporováno uchovávání dokumentů pouze v úředním (resp. dominantním) jazyce, někde je kulturní dědictví přístupné jen vybraným skupinám obyvatelstva, uchovávání netextových materiálů je zcela pomíjeno atd. Autoři příspěvku provedli zajímavý experiment, při němž požádali skupinu keňských žen, aby se pokusily fotograficky zdokumentovat svůj každodenní život. Studie se zúčastnilo 20 studentek soukromé univerzity v Nairobi ve věku 18-24 let, pocházely z osmi různých kmenů a všechny až na jednu výjimku se hlásily ke křesťanství. Dostaly za úkol denně po dobu osmi týdnů fotografovat předměty vztahující se k jejich každodennímu životu. Součástí úkolu bylo také zaznamenávat např. obsah skupinových diskuzí a doplňovat komentáře k pořízeným fotografiím. Studentky dokázaly poměrně jednoduše vyjádřit, jak vnímají rozdíl mezi znalostí a moudrostí: znalosti jsou spíše výsledkem vzdělání, zatímco moudrost vychází ze zkušenosti (nejen osobní, ale i předávané z generace na generaci, včetně náboženských tradic a rituálů). Znalosti jsou také nějakým způsobem „měřitelné“, např. formou testů, zatímco moudrost je spíše „abstraktní“ pojem. Je zmiňována obvykle v souvislosti s efektivním vyřešením nějakého problému, a to nejčastěji s využitím zkušeností někoho jiného, typicky (ale ne vždy) předků, „starších“ z kmene apod. Vystává otázka, jak napomoci tomu, aby knihovny kromě znalostí byly schopny uchovávat a zpřístupňovat také tuto moudrost. Knihovny již dávno nejsou pouhými „skladišti“ knih, v mnoha případech úspěšně fungují také jako komunitní centra. Zejména v univerzitních knihovnách se objevila snaha zpřístupnit studentům nejen klasické materiály, ale také zprostředkovat kontakt s lidmi, s nimiž by v běžném životě bylo spíše obtížné se setkat, navzdory tomu, jak obohacující by takové setkání mohlo být. Jedná se o lidi z nejrůznějších společenských vrstev a skupin, osoby z oblastí zasažených válkami, oběti násilných činů nebo jen společenských předsudků – to mohou být typicky příslušníci nejrůznějších menšin atd. Tento koncept je znám jako „human library“, doslova „lidská knihovna“, tedy knihovna, kde se namísto knih „půjčují“ lidé, resp. je zprostředkován kontakt s nimi a s jejich zkušenostmi. Dříve se používal spíše pojem „živá knihovna“ (living library) nebo „živé knihy“. Hlavním úkolem takto zaměřených projektů je pomáhat bourat předsudky napříč společností. Poprvé se tato iniciativa objevila v roce 2000 v Dánsku, následně se rozšířila do celé Evropy, později do Severní Ameriky, Austrálie, Asie, Jižní Ameriky a nedávno právě také do Jižní Afriky. Od této iniciativy je jen krůček k obecné podpoře ústního předávání tradic, resp. podpoře projektů týkajících se orální historie. Tato podpora spočívá především v pořádání nejrůznějších akcí, kdy např. svědci historicky významných událostí sdělují své pocity a pohled na tyto události širšímu publiku. Lze tedy říci, že právě výše uvedené iniciativy založené původně na setkávání lidí mohou být tím správným způsobem uchovávání moudrosti za zdi knihoven.

SMART, Cherry-Ann. Born fi dead? Special collections and born digital heritage, Jamaica. [Zrozeno k zániku? Speciální sbírky a digitální kulturní dědictví na Jamajce] *IFLA Journal*. 2015, vol. 41(3), s. 230–236.

ISSN 0340-0352. DOI: 10.1177/0340035215598162.

Dostupné z: https://www.ifla.org/files/assets/hq/publications/ifla-journal/ifla-journal-41-3_2015.pdf#page=42.

Jamajka je třetím největším ostrovem v souostroví Velké Antily, žijí zde asi 3 milióny lidí. Je to převážně anglofonní země, kde vzniká bohaté kulturní dědictví, ať už hmatatelné (literatura a umění) nebo nehmotné (ústně předávaná kulturní tradice, tanec a hudba – zejména reggae). Obdobně jako je tomu ve zbytku rozvojových zemí, i v jamajské kultuře je v poslední době patrný silný vliv internetu. To ovlivňuje i vydavatelský průmysl, potažmo knihovny. Mnoho materiálů je publikováno pouze elektronicky. Knihovny se musí snažit zajistit přístup jak k těmto materiálům, tak ke klasickým dokumentům. Archivace papírových materiálů i jiných hmotných artefaktů je na Jamajce ztížena jak podnebím (je obtížné zajistit optimální klimatické podmínky pro dlouhodobé uchovávání zejména papírových dokumentů), tak nedostatkem finanční podpory a v neposlední řadě i nedostatečným know-how těch, kteří by měli toto uchovávání zajišťovat. Mnohé knihovny v karibské oblasti chápou možnost digitalizace jako „všelék“, nicméně narážejí na nedostatečné technické (počítačové) vybavení a také nízkou počítačovou gramotnost. Akademické knihovny nejsou vždy chápány jako hlavní strážci kulturního dědictví, zato role přísluší spíše Jamajské národní knihovně (National Library of Jamaica, <http://nlj.gov.jm/>) nebo Jamajskému institutu (Institute of Jamaica, <http://instituteofjamaica.org.jm/>, IOJ), což je největší organizace zastřešující oblast kultury, umění a vědy na Jamajce. Řadu iniciativ v oblasti kulturního dědictví nese také knihovna Univerzity Západní Indie – University of the West Indies (UWI) Mona library, <https://www.mona.uwi.edu/library/>), která se snaží shromažďovat kulturní dědictví celé Západní Indie. Řada sbírek je velmi speciální povahy (např. různé soukromé sbírky politiků a jiných významných osobností) a jsou přístupné veřejnosti jen v omezené míře. Co se týče ochrany a uchovávání speciálních druhů dokumentů, bohužel neexistuje dostatečná (ani organizační, ani finanční, ani technická) podpora ze strany státu. Financování je spíše nárazové – např. formou sponzorských darů, ale ty se obvykle týkají jen vybraných částí sbírek. Péče o tyto sbírky je tedy velmi nevyvážená. Důraz je v poslední době kladen na důslednou katalogizaci, neboť nezpracovaným materiálům snáze hrozí, že se ztratí nebo budou ukradeny. Ani katalogizační politika a pravidla však nejsou v jamajských knihovnách na takové úrovni, jak by bylo žádoucí. V poslední době vzniká mnoho dokumentů digitálního původem (jako např. e-knihy, CD, videoklipy na YouTube, umělecká díla v elektronické podobě atd.), které představují jamajské kulturní dědictví, nicméně chybí finanční prostředky na jejich nákup nebo získání přístupu k nim. Místní autoři mohli například elektronicky publikovat prostřednictvím Amazonu (resp. šířit svůj obsah prostřednictvím eReaderu Amazon Kindle), nicméně publikační politika se stále mění a aby mohly knihovny tento obsah také nabízet svým uživatelům, klade to na ně další technické a finanční nároky. Někteří namítnou, že značná část takovýchto elektronicky publikovaných dokumentů je na internetu volně dostupná, nicméně často jde o obsah, který ne zcela reprezentuje „pravou“ jamajskou tradici. Vydání knihy v papírové podobě je na Jamajce velmi nákladnou záležitostí a taktéž zde není vybudována pevná editorská a korektorská základna. Mnoho nyní již zavedených autorů proto publikovalo své práce raději v britských nakladatelstvích. Domácí produkce (zejména ta volně dostupná na internetu) sice v poslední době zaznamenala nárůst, nicméně je na ní právě znát, že neprošla korekturou a edičními úpravami. Díky tomu lze pochybovat o její legitimitě. Navíc vzhledem k nerovnoměrnému a nekvalitnímu internetovému připojení v některých částech ostrova (zejména na venkově) nemají uživatelé přístup ani k těmto materiálům. Samostatnou ka-

pitolou je také šedá literatura, která jednak často nesplňuje „západní“ kritéria (zejména co se týče formy, citací zdrojů atd.), jednak knihovny často nemají možnost se k ní běžným způsobem dostat. Z výše uvedeného je patrné, že uchovávaní a zpřístupňování kulturního dědictví je pro jamajské (resp. karibské) knihovny velkou výzvou.

ŠVARCMAN, Michail Jefremovič. O gosudarstvennoj podderžke naučnych žurnalov, ili Čto možno sdelat' na tri miliona rublej [O státní podpoře vědeckých časopisů aneb Co lze udělat za tři miliony rublů]. *Universitetskaja kniga*, 2017, duben. Elektronický zdroj. Dostupné z: <http://www.unkniga.ru/vishee/6950-o-gos-podder-zhke-nauchnyh-zhurnalov-ili-čto-možno-sdelat.html>.

V prosinci 2016 skončil tříletý projekt, v rámci kterého měly ruské ministerstvo školství a Akademie věd zpracovat návrh státní podpory ruských vědeckých časopisů za účelem zkvalitnění jejich obsahu, redakční práce, zvýšení mezinárodního ohlasu článků (posílení anglojazyčného obsahu, citovanosti ruských autorů ve světových citačních rejstřících). Projekt byl zahájen v roce 2014 soutěží, jejíž vítězové (bylo plánováno ocenit 10 časopisů) si měli rozdělit podporu ve výši tří milionů rublů. Projekt se těšil mimořádnému zájmu, místo odhadovaného počtu účastníků (120–150) se přihlásilo 536 institucí z celé Ruské federace – tím se také snížila původně plánovaná podpora na „hlavu“, neboť místo deseti časopisů bylo rozhodnuto o třiceti titulech, mezi něž byla odměna rozdělena (přehled vítězů je na <http://konkurs-jurnalov.neicon.ru/>). Před zahájením soutěže byla zpracována kritéria hodnocení časopisů, vytvořeny zvláštní webové stránky a zpracován software pro monitoring rozvojových aktivit jednotlivých časopisů. Projekt také stimuloval rozvoj příslušné infrastruktury; byla vytvořena expertní vědecká rada, která pokračuje v práci i po ukončení projektu (výběr časopisů pro databázi Scopus – bylo podepsáno memorandum o spolupráci s vydavatelstvím Elsevier).

Projekt ukázal na velmi rozdílnou úroveň přípravy redaktorů a vydavatelů vědeckých časopisů a na praktickou neexistenci systému zvyšování kvalifikace v této oblasti. Proto bylo rozhodnuto o ustavení Sdružení vědeckých redaktorů a vydavatelů (ANRI – Asociacija naučnych redaktorov i izdatelej, <http://rasep.ru/>), jehož úkolem je koordinovat činnost vydavatelů a expertů, poskytovat metodickou, konzultační a informační podporu. Sdružení se také začalo intenzivně zabývat vzděláváním – vznikla Akademie ANRI (<http://academy.rasep.ru/>), která na svých webových stránkách informuje o seminářích a webinářích, zveřejňuje metodiky, zpracovává témata jako např., jak správně napsat článek v angličtině, ověřit originalitu příspěvku (zda nejde o plagiát), jak připravit časopis k přihlášení do systému Scopus atd.

V rámci projektu byly v letech 2015 a 2016 uspořádány dvě konference na téma „Vědecká publikace mezinárodní úrovně“ s účastí domácích i zahraničních odborníků (viz <http://conf.neicon.ru/>).

Jak vlastně můžeme hodnotit výsledky projektu? Jedním z hlavních cílů bylo, aby další časopisy byly přijaty do databáze Scopus. Skupina vítězných titulů byla záměrně vybrána tak, aby polovinu z nich tvořily časopisy, které už jsou zařazeny do databáze Scopus a snaží se o další zlepšení svých výsledků, a druhou polovinu časopisy, které se na vstup do Scopus připravují. Z nich dnes již devět bylo přijato a další podaly přihlášky. Některé redakce mají ale problémy u samotných zřizovatelů při snaze překonat lokální úroveň časopisu – zřizovatelé bohužel kladou překážky rozšíření redakcí o externí spolupracovníky, redaktory, autory, recenzenty, jsou potíže s jejich motivací účastnit se přípravy časopisu. Vytváří se tak začarovaný kruh, z něhož je těžké vykročit směrem ke kvalitě světové úrovně.

I po přijetí časopisu do světových databází, ať už jde o Scopus nebo Web of Science, je třeba pokračovat ve zvyšování jeho úrovně. Některé časopisy bohužel podlehly nebezpečí, vyvolané zájmem autorů o publikování za každou cenu a jejich připraveností za to platit nemalé sumy. Časopis pak zvětšoval svůj objem, o to horší však byla kvalita příspěvků a po čase bylo periodikum z databáze vyřazeno. Je třeba, aby si na to ruští vydavatelé dali pozor. Zatím jsou na počátku cesty ke kvalitativnímu rozvoji, která je o to obtížnější, že otázce vědeckého publikování se doposud nevěnovala náležitá pozornost. Popsaný projekt je prvním krokem a důležité je, že jeho pokračování – ve smyslu státní podpory vědeckého publikování – je již potvrzeno na úrovni vlády Ruské Federace.

VAN DER GRAAF, Maurits. Diversité des formes et des missions des consortia et des réseaux des bibliothèques [Různé formy a poslání knihovnických konsorcií a sítí]. *Ar(abe)sques: Revue trimestrielle de l'Agence bibliographique de l'enseignement supérieur*. 2016, 82(AVRIL – MAI – JUIN), 4–5. Dostupný také z: <http://www.abes.fr/Publications-Evenements/Arabesques/Arabesques-n-82>. ISSN 2108-7016. (web).

Článek přináší pohled na různé druhy spolupráce mezi univerzitními, vědeckými a odbornými knihovnami a nejnovější tendence v této oblasti, jejichž cílem je poskytnout uživatelům co nejlepší služby.

Na horizontální úrovni knihovny spolupracují, aby zbytečně nedocházelo k duplikaci vykonávané práce. Klasickým příkladem jsou souborné katalogy a nověji metadata sdílená v uložistích typu *cloud*, které již nevyžadují formální spolupráci zúčastněných knihoven. Zmíňme např. americké síť Libros (libguides.unm.edu/LIBROS/Home) a Palni (Private Academic Library Network of Indiana, www.palni.org) a mezinárodní WorldCat z dílny OCLC. Ke zdokonalení přístupu k fondům a jejich využití jsou vytvářeny společné knihovní fondy digitálních dat (Europeana, www.europeana.eu/portal/en) a Consortium of European Research Libraries (Cerl), <https://www.cerl.org>), knihovny také sdílejí fondy tištěných dokumentů na regionální (Speicherbibliothek Luzern, www.zhbluzern.ch/home/) nebo celostátní úrovni (UKResearchReserve, www.ukrr.ac.uk/). Horizontální úroveň spolupráce doplňují nástroje jako Blacklight, VUFind, dále SGB, SIGB jako KOHA a Quali Ole.

Na vertikální úrovni se knihovny seskupují k vyjednávání o nákupu nákladné odborné literatury („nákupní konsorcia“ – groupement d'achat). Organizací, která tyto spolupráce zastřešuje na mezinárodní úrovni, je Icolc (International Coalition of Library Consortia, icolc.net). Vidíme také různé druhy spolupráce mezi knihovnami a jinými organizacemi, které podporují otevřenou vědu – *open science*. Univerzitní knihovny využívají tzv. otevřené archivy, které jsou považovány za zásadní prvek hnutí za otevřený přístup. Jsou rozvíjeny infrastruktury a služby určené k archivaci dat během a po ukončení výzkumných projektů, které usnadňují další, opětovné využití získaných dat a výsledků. Knihovny rovněž lobbují při vyjednávání plateb za využití autorských práv (autor uvádí příklad nizozemského univerzitního konsorcia UKB, které dosáhlo u velkých vydavatelů volného přístupu k řadě publikací nizozemských autorů). Odstranění překážek přístupu je také v zájmu využití nástrojů pro *data* a *text mining*.

Na konci článku se autor zamýšlí nad dosavadním vývojem a nabízí výhled do budoucí spolupráce na regionální i mezinárodní úrovni. Připomíná evropskou organizaci vědeckých knihoven Liber (Ligue de Bibliothèques Européennes de Recherche), která může sehrát důležitou úlohu při koncentraci kooperativních aktivit v zájmu další modernizace vědecké komunikace.

ZAJCEVA, Je. M. a V. P. ANISIMOVA. Elektronnyje versii klassifikacionnyh sistem: istorija sozdanija, tekuščej sostojanije i technologičeskije osobnosti [Elektronické verze klasifikačních systémů: historie vytváření, současný stav a technologické zvláštnosti]. *Naučnyje i techničeskije biblioteki*. 2015, (1), 29–34. ISSN 0130-9765. Dostupný také z: <http://intranet.gpntb.ru/subscribe/index.php?journal=ntb&year=2015&num=1&art=5>.

Přehled vývoje elektronických verzí klasifikačních systémů používaných v Ruské federaci. Historie jejich vytváření je spjata se Státní veřejnou vědeckotechnickou knihovnou (GPNTB, <http://www.gpntb.ru/>) a se sdružením EBNIT (Mezinárodní sdružení uživatelů a vývojářů elektronických knihoven a nových informačních technologií, podle anglické verze názvu ELNIT, viz <http://www.elnit.org/>). Prvním velkým klasifikačním systémem, který byl elektronicky zpřístupněn, se stalo Mezinárodní desetinné třídění (dále MDT), a to po roce 2000, kdy se Rusko zapojilo do mezinárodního Konsorcia pro MDT (UDC Consortium). Pak následovaly databázové verze dalších systémů třídění.

V současnosti jsou elektronicky dostupné následující databáze: úplné a zkrácené vydání tabulek MDT, Státní rubrikátor vědeckých a technických informací GRNTI (<http://grnti.ru/>), několik typů tabulek ruského Knihovnicko-bibliografického třídění (BBK, jde o tzv. střední vydání tabulek, tabulky pro veřejné knihovny a pro dětské a školní knihovny), Celoruský klasifikátor profesí ve vzdělávání (OKSO, přijat 2003 jako standard pro hierarchické třídění skupin odborností, zaměření odborné přípravy, specializací a kvalifikací na všech úrovních vzdělávacího systému, umožňuje také využívat kódy pro třídění literatury).

Databáze jsou elektronickou verzí tištěných publikací, jsou dodávány na CD-ROM a integrují se do systému uživatele. Informace o těchto produktech jsou na http://www.elnit.org/index.php?option=com_content&view=article&id=35&Itemid=452.

ZEMSKOV, A. I. a K. A. KOLOSOV. Bibliometrija v bibliotekach [Bibliometrie v knihovnách]. *Naučnyje i techničeskije biblioteki*. 2016, (11), 5–23. ISSN 0130-9765. Dostupný také z: <http://www.gpntb.ru/ntb/ntb/2016/11/index.php>.

Průzkumy čtenářských požadavků se v knihovnách tradičně prováděly formou dotazníkového šetření. Dnes je proces poskytování služeb uživatelům doprovázen vytvářením velkých masivů dat, z nichž lze získat informace použitelné pro bibliometrické analýzy. Jde o data z elektronických katalogů (zaznamenávají se transakce týkající se zejména elektronických dokumentů, jejichž podíl ve fondech knihoven stále narůstá), ze souborů protokolů na serverech vzdáleného přístupu a z webových serverů knihovny (zde se vytvářejí ještě objemnější masivy dat než v předchozím případě).

Autoři upozorňují, že dosavadní analytické postupy a nástroje (včetně takových, jako jsou *AWStats Log Analyzer* nebo *Sawmill*) přinášejí sumární údaje, které jsou pro bibliometrickou analýzu nedostatečné, neboť nesledují jednotlivé oborové skupiny uživatelů, nediferencují požadavky přicházející od fyzických osob a od vyhledávacích systémů, nezabývají se zjišťováním sémantických spojení podle kritérií blízkosti rešersních dotazů. Autoři vyhodnotili data ruské Státní veřejné vědeckotechnické knihovny (GPNTB, <http://www.gpntb.ru/>) za léta 2015 a 2016. GPNTB je dostatečně velkou knihovnou pro zkoumání cest, jak obohatit tradiční zdroje získávání dat o využívání knihovny o nové postupy.

GPNTB disponuje fondem cca 8 milionů zkatologizovaných dokumentů. V celkovém objemu doplňovaných dokumentů dnes již naprosto převažují elektronické online zdroje

(v roce 2015 činily 97,4 %). Objem informací, které uživatelé získávají prostřednictvím webových stránek, je dnes zhruba stejný jako objem informací odpovídajících souhrnu všech tištěných fondů. Zavedení nových technologií, zejména možnost vzdáleného přístupu, „převrací“ statistiky: zatímco do nedávna byla možnost prohledávání internetu z prostor knihovny hlavním motivem pro její návštěvu (šlo o cca 20 tisíc transakcí ročně), dnes je ukazatel využívání internetu 90násobný (!) díky vzdálenému přístupu (1,8 milionu transakcí ročně). Počet fyzických návštěv knihovny se tak rok od roku snižuje, knihovna svým vlastním technologickým rozvojem jakoby pracuje proti sobě samé, když de facto odstraňuje motivaci pro návštěvu svých studoven.

GPNTB každoročně provádí „klasické“ dotazníkové šetření a analýzu využívání fondů podle tematických oddílů a typů dokumentů ve všech studovnách. Autoři se nyní pokusili analyzovat statistiku z integrovaného automatizovaného systému a webu GPNTB. Zkoumají možnosti provádění bibliometrických analýz na základě statistiky využívání elektronického katalogu a databáze autoreferátů disertací a docházejí k závěru, že uvedený přístup umožňuje získat bibliometrické informace o nejžádanějších publikacích, jednotlivých časopisech i autorech, údaje umožňující vyvozovat závěry o směrech a trendech vývoje, a také vytvářet sémantické vztahy mezi uživateli a skupinami s podobnými rešeršními dotazy (to bude předmětem dalšího zkoumání autorů).

Článek je doplněn základními ukazateli o činnosti knihovny, tabulkami a grafy ilustrujícími deklarovaný zájem uživatelů o jednotlivé tematické oblasti, uvádějícími přehled titulů nejvíce sledovaných časopisů (zvláště tištěných a zvláště elektronických) a tematických oddílů elektronického archivu, statistiku využívání vlastních databází GPNTB, využívání webu atd.

Zpracovaly: PhDr. Anna Machová, Mgr. Lenka Bejlková, Mgr. Veronika Tichá

MACHOVÁ, Anna, Lenka BEJLKOVÁ a Veronika TICHÁ. Novinky zahraniční knihovnické literatury. *Knihovna: knihovnická revue*. 2016, 27(2), 62–75. ISSN 1801-3252.